

Fiscaeconomia

Journal Homepage: dergipark.gov.tr/fsecon

Değer Olarak Değer: Bilgi ve Dünya Ekonomisi Arasındadır

Ben Fine, Heesang Jeon, Gong H. Gimm

Çeviren: Hazel ÇAĞAN-ELBİR¹

Value is as Value Does: Twixt Knowledge and the World Economy²

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 02.06.2017

Date Accepted: 02.07.2018

Keywords:

Marxist Political Economy,

Value Theory,

Knowledge Economy,

World Market

ABSTRACT

This paper addresses two important, conspicuous topics for the understanding of contemporary capitalism: the world market and the knowledge economy. By locating these within Marx's value theory, its authors take issue with other interpretations that explicitly reject or misinterpret Marx's value theory in light of these themes. More general, these exercises point to the need for value theory and the fact that it should and can move beyond its traditional terrain, collaborating with other strands of critical thought in understanding developments within contemporary society.

¹ hcagan@avim.org.tr

² Fine, B., Jeon, H., and Gimm, G. Value is as Value Does: Twixt Knowledge and the World Economy. *Capital & Class* 34(1), pp. 69-83. Copyright © 2010 by the Authors. Reprinted by permission of SAGE Publications, Ltd. Alıntılarının orijinal metne yapılması gerekmektedir.

Özet

Bu makalede, çağdaş kapitalizmin anlaşılması için iki önemli, göze çarpan konu ele alınmaktadır: Dünya pazarı ve bilgi ekonomisi. Bunları, Marx'ın değer teorisine yerleştirerek, yazarları, Marx'ın değer teorisini bu temalar ışığında açıkça reddeden ya da yanlış yorumlayan diğer yorumlarla ilgilenir. Daha genel olarak, bu alıştırmalar, modern toplumdaki gelişmeleri anlamada eleştirel düşüncenin diğer kollarıyla birlikte çalışarak, onun geleneksel alanının ötesine geçip ilerlemesi gereken değer teorisine ve gerçeğe işaret eder.

Anahtar Kelimeler: Marksist Politik Ekonomi, Değer Teorisi, Bilgi Ekonomisi, Dünya Pazarı

Giriş

Marx'ın değer teorisi etrafında tartışmalarda kalıcı bir çelişki vardır (Fine, 2001).³ Bu durum, hem teoriyi savunanların hem de teorinin muhaliflerinin kendi konularının temeli olarak aynı olguyu esas almalarıdır. Değer (üretim fiyatına dönüştürülse bile) piyasa fiyatına eşit değildir, bu yüzden de emek değer teorisinin reddedilmemesi gerektiğini belirtenler bulunmaktadır. Başkaları ise tam olarak neden değer teorisine ihtiyacımız olduğunu ifade etmektedir. Ve biz harekete geçmeden önce, beceri, rant, faiz, dünya ekonomisi, ücret dışı emek, bilgi, tekel, krizler vb. şekilde devam etmektedir.

Değer teorisinin savunucuları olarak, bizim için bu paradoks, içerdiği yaklaşımın sade içeriği ile çözüme kavuşur: Kapitalist üretimde kullanılan emek-zamanının piyasa biçimlerine nasıl bağlandığını ortaya koyan ve bunlara karşılık gelen sonuçları olan bir teori. Bu, doğru ya da yanlış bir mesele değil maddi gerçeklik meselesi olmadığı için, zorluklar, yapıları, süreçleri,

³ Ayrıca Kincaid (2007, 2008, 2009) ve Fine ve Saad-Filho (2008, 2009) arasındaki tartışmaya bakınız. İkincisinin, Marx'ın iki temel tamamlayıcı destekleyici yanlış yorumlama ve genellikle işten çıkarma konusunu nasıl tanımladığına dikkat edin: Rubin ile ilgili içsel eleştiri (değer değişim formunun üretimden dolaşımına kadar izleri izleme sorumluluğu teorisini tamamladığı) ve Ekstratik Ricardcı eleştirisi (fiyattan başlayıp, potansiyel olarak sınırsız olarak daha somut formların, değerle bağdaşmadığı varsayılmaktadır).

ilişkileri ve ajansları düşüncede yeniden üretmektir. Bu bağlamda, uygun şekilde yorumlanınca, Marx bize, sermayenin birikimi, üretim yasaları ve bunların dağıtım ve takas yoluyla yeniden üretilmesindeki karmaşık bağlamda değeri ele alan zengin bir teori bedenini bize bağışladı. Ciddi ve yapıcı bir şekilde ele alındığında, onun katkısı, değer teorisini (genellikle yetersiz) bir denge kuramı (ya da daha uygun) bir teori olarak gören ya da daha uygun bir şekilde eğimli olsa bile, değer ilişkilerinin karmaşıklığını ortaya çıkarmaktan ziyade değer teorisine ideal düzeltmeler getirecek yorumlamalara boyun eğmek için yeterlidir (çoğu zaman, sözde dönüşüm probleminin "doğru" tedavilerinde bir hata olduğu gibi) (Fine ve diğerleri., 2004). Buradaki nokta, ideal bir fiyat teorisini doğru bir şekilde elde etmek için değer teorisini kullanmak değil, düşüncede maddi süreçleri seçmek ve çoğaltmaktır. Bu nedenle, dönüşüm problemi gibi soyut konulardaki tartışmaların bu kadar acı, yaygın ve kalıcı olduğunu kanıtlaması pek de şaşırtıcı değildir çünkü Marx'ın ve onun yönteminin yorumlanmasında çok büyük farklılıkları yansıtmaktadırlar. Aynı şekilde, eğer kimse çözümü doğru (ve pek çoğu sahip olduğuna inanır.) için yeterince şanslı olsaydı, böyle bir erdem diğer uygulama alanlarına uygun şekilde genişletileceğine dair bir garanti yoktur.

Zayıflıktan ziyade zorunluluktan, Marx'ın kendi değer teorisi hem seçicidir hem de bu nedenle iki farklı sebepten kaynaklanmaktadır. Öncelikle, üretim süreçlerinden mübadele, kullanım ve yeniden üretime geçişte çok sayıda belirleyici vardır. Marx'ın sermayesinin en ileri aşamasındaki bir yansıması olarak kendi meşguliyeti, değişim ilişkilerinin oluşumu ile gerçekleşir, çünkü sermaye birikimi yoluyla üretkenlik artırılır (hem değer üretim fiyatlarına dönüşümü hem de kârın oranının düşmesi eğilimi kanunu ve artı-değerin sanayi ve ticari kâr, faiz ve rant biçiminde dağılımı (bkz. Fine and Saad- Filho, 2010). Niceliksel ilişkiler söz konusu olsa da, öncelikli konu, kategorilerin uygun mantıksal olarak türetilmesi ve soyutlama yapısındaki konumları ve uygulamada tam olarak aynı şey değildir ve kesinlikle metodolojik olarak değil, nedensellik yapısıdır. İkincisi, mantıksal olarak türetilmiş analizler - üretken ve üretken olmayan emek arasındaki fark, faiz yükü taşıyan sermayenin doğası ve toprak mülkiyeti üzerindeki etki gibi - ancak tarihsel olarak özgül gelişmelerin daha önce ortaya çıkmasından önce dikkate alınabilir. Meşru bir ilerleme kaydetmek için dikkate alınmalı ve dahil edilmelidir. Bu, en alakalı konuların yanı sıra uygun şekilde ele alınmasında da önemlidir.

Bu gözlemler, hem değer teorisini savunmak hem de genişletmek için aradığımız iki konunun doğru seçimiyle ortaya çıkmaktadır. Her biri için, kısaca, Marx'ın kendi katkısının sonraki literatür tarafından kabul edilip edilmediğine ve hatta yanlış bir şekilde yorumlanıp yorumlanmadığına ve / veya reddedildiğine bakılmaksızın didikliyorduk ve nihayetinde, değer teorisinde bir alternatif sunuyoruz.

Bu uygulamalardan ilki, dünya piyasasını Marx'ın değer teorisinde bulmaktır. Önemli olarak, daha sonraki bir **Sermaye** hacminin kısmen konuya (ücretlere ve devlete olduğu kadar) tahsis edilmesi amaçlanmış olabilir ve şüphesiz, Marx'ın anladığı gibi potansiyel olarak değer teorisinin kapsamına girer. Ve farklı bir terminolojide –en azından “küreselleşmenin” bugün bile olsa - dünya pazarını ele alma ihtiyacı, hem kendi başına hem de Marx'ın hayatı boyunca ele aldığından daha farklı bir tabiatın (ve tarihin) zorunlu ve belirtisidir. Dahası, dünya piyasası meselesi, Marx'ın takipçileri tarafından nadiren ya da tam olarak dile getirilmiştir.

Kapitalist birikimin bir örneği olarak soyut olarak düşünülen küresel ekonomi mi (sermayenin ve sermayenin birbirleriyle ifade edilmesinde varolmayan birliktelik ile); ya da kendine özgü dinamikleriyle milli sistemlerin birikimi eklemlenmiş bir şekilde dünya piyasası oluşturabilir mi? Bu iki uçtan her birinin diğerinden bir şeyleri gözden kaçırıyor gibi görünüyor: eğer dünya ekonomisinin soyut düzeyinde çalışıyorsak, farklı ulusal ekonomileri nasıl ele alacağız (ya da bu ülkeler kurgu mu?) ve dünya ekonomisi tam tersine ulusal ekonomileri nasıl etkiler? Bu sorunları, hem Marx'ın kapitalizm teorisinin başlangıcında (hem mantıksal hem de tarihsel olarak) dünya pazarının nasıl var olduğunu göstererek ve değer teorisinin kendisiyle birlikte daha karmaşık ve somut düzeylerde (benzer şekilde) yeniden üretildiğini göstererek karşılıyoruz.

Böylece, ikinci bölümde ortaya konulduğu gibi, konumuz, Marx'ın niyeti gibi, üretim ve hayata geçirme sürecine dayanan fakat bunlara indirgenmeyecek olan değişim ilişkilerinin topluluğunun hem mantıksal hem de tarihsel olarak oluşturulduğu şekilde küresel sermaye birikimi konusunda dünya pazarında ilerlemektir. Başka bir deyişle, sorun hem sermaye birikimi tarafından mantıksal olarak alınan formları üretmek hem de tarihsel olarak özdeşleştikçe ve pratikte evrimleştikçe bunları oluşturmaktır.

Marksist değer teorisi için çok farklı bir konu (ve meydan okuma), üçüncü bölümde ele alınmakta ve modern gelişmeleri ağırlıklı olarak yansıtan, ancak yorumlanmış (ve abartılmış) olan ve Marx'ın kendisinin bekleyemeyeceği bir durumdur. Bu, Marksist ve Marksist olmayan bilim ve stratejiler içinde çeşitli şekilde adlandırılan ve yorumlanan "bilgi ekonomisi" ile ilgilidir. Daha önce belirtildiği gibi, bilgi ekonomisinin ortaya çıkışı ışığında değer teorisini reddedenlere odaklanan farklı yaklaşımlara kısmi bir bakış sunuyoruz. Bizler, değer teorisinin, bilginin kendisinin ve Marksist teori içindeki bilginin anlaşılması için hali hazırda var olan katkının sınırlı bir anlayışını göstermelerini öneriyoruz. Bilgi ekonomisi, üretkenliğin artırılması, yeni ürün ve süreçlerin oluşturulması ve ekonomik, sosyal ve ideolojik yeniden üretimin yönetilmesi arasında değişen işlevler ve madde açısından son derece çeşitlidir. Bunların hiçbiri yeni değil, her ne kadar bunların karşısındaki denge ve içerik değişime tabi olsa da ve aynı şekilde değer teorisine uygun olarak, bir kez, kavram ve yürütme ile bireysel ve toplu emek arasındaki işbirliğinin içerdiği rolün içinde aldığı yer açıklanmaktadır.

Son sözlerimizde, değer teorisinin gelecekte oynayabileceği rolü tartışmak için harekete geçiyoruz. Başlangıçta belirtildiği üzere, teoride olduğu gibi, reddetme ve değer kabul etme arasındaki diyalektik gerilim sadece kapitalizm geliştikçe yeni biçimler ve karmaşıklıklar sayesinde güçlenebilir.

Dünya Piyasasında Değer

Marksist politik ekonomi geleneksel olarak "küresel" yönleriyle güçlü olmuştur. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, mantıksal bir bakış açısından, başlangıç noktası olarak değerle ilişkili olanlar gibi soyut kategorileri alır. Aynı şey, her biri küresel seviyeye yansıtılabilen sınıf, sermaye ve emek için de geçerlidir. İkincisi, tarihsel perspektiften bakıldığında, Marx'ın ölümünün hemen ardından, Marksist politik ekonomideki en önemli gelişmeler, emperyalizmin klasik teorileri haline geldi. Bunlar, kapitalizmi, özellikle Lenin'in etkisi ile, dünya piyasasındaki tekel, finans, kartelleşme ve küresel-emperyalist rekabetin küresel savaş noktasına kayda değer bir şekilde vurgulanmasıyla gündeme bir dünya sistemi olarak yerleştirdi.

Küreselleşmeye olan bu eğilime rağmen, hatta Marksist teori içinde kapitalizmi bir dünya sistemi olarak nasıl ele alacağına dair bir gerginlik yaşanmıştır. Aynı şekilde, ulusal

düzeyde veya üst ya da daha düşük seviyelerde de öngörülebilir. Hangisinin ilk olarak ortaya çıktığı konusunda ‘tavuk-yumurta problemi’ vardır: küresel ya da onun kurucu unsurları, özellikle ulusal sermayelerin ya da ekonomilerin şartlarının söz konusu olduğu durumlar gibi.

Marx’ın kendi işi bu tür bilmecelerden arınmış değildir. Marx için, Dünya pazarı, bu [kapitalist] üretim tarzının temelini oluşturmaktadır (1991: 451, vurgu yazara aittir). Yine de, “dünya pazarının kurulması”, “kapitalist üretim hakkında üç önemli gerçek” den biri olarak kabul edilmektedir (s. 375, vurgu yazara aittir). Kapitalizmin hem önkoşul hem de bunun bir sonucu olarak bu meseleyi nasıl ele alabileceğinin bir yolu, Marx’ın katkısı olan bir konu olan kapitalizmin ortaya çıkışındaki yönlerine odaklanmaktır. Fakat önce, metodolojik bir ilkenin söz konusu olduğu göz önünde bulundurulmalıdır ki, bu, soyut olarak küresel ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi mantıksal olarak türetmek değil, tarihin başlangıç noktası olan maddi süreçlerde kökleşmesidir. Marx’ın belirttiği gibi, modern modern üretim tarzı... sadece Orta Çağlarda bunun koşullarının yaratıldığı yerlerde gelişmiştir (1991: 450). Gerçekten de Marx için (1993: 675):

Sermaye dünya var olduğundan anda başlamamıştı, daha ziyade bu sürecin altında boyun eğdirmeden önce zaten var olan üretim ve ürünlerle karşılaştı. Harekete geçtikten sonra, kendisini temelden hareket ederek, kendisini sürekli olarak bu biçimlerde yeniden üretebilmek için, sarf malzemesi, hammadde ve iş gücü aracı olarak çeşitli biçimlerinde kendini sürekli olarak öne sürüyor. Öncelikle, kendileri tarafından önceden öngörülen koşullar olarak ortaya çıkarlar ve sonuç olarak. Yeniden üretiminde kendi koşullarını üretir.

Dünya pazarı kesinlikle Marx tarafından böyle bir durum veya kategori olarak alınmıştır. Özellikle de, kapitalist ve kapitalist olmayan dünyalar arasındaki, kayma ilişkisi ortaya çıktıkça, egemenlik kazandıran ve onu dönüştüren dünyalar arasındaki değişen ilişkide, dünya pazarı, bu tür tarihsel süreçler için bir ön şarttır ve bu süreçlerin kendisi tarafından dönüştürülür. Daha çok kapitalist olarak üretilir ve ticaret yapılır.

Bu durum, dünya piyasasının, “sermayenin demode formları” ndan biri olan ticaret ya da tüccarın sermayesinin varlığına olan bağlılığı ile ilgili olabilir (Marx, 1991: 728). Ve tüccarın sermayesi, artı-ürünün kendisinin bir parçası olarak, artı-üretimin temel olarak kullanım-değerine yönelmiş olan topluluklar arasında aracı olarak hareket ederek, ‘üretimin daha çok

üretim-değerine dönüştürülmesini' sağlarken olur. Ürünlerin anında kullanılmasına bağlı olarak, lüksün ve geçimin satışa daha bağımlı hale getirilmesidir (s. 448, çeviri değiştirildi). Ayrıca, söz konusu dinamikler de açık bir şekilde yapılır (s. 450–1):⁴

onaltıncı yüzyılda ve kısmen de onyedinci yüzyılda, ticaretin ani yayılması ve yeni bir dünya pazarının yaratılması, eski üretim tarzının ve kapitalist üretim tarzının yükselişi üzerinde ezici bir etkiye sahipti. Oluşturulduktan sonra kapitalist üretim tarzına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Dünya pazarının kendisi bu üretim tarzının temelini oluşturuyor. Öte yandan, bunun daha büyük ölçekte üretmek zorunda olduğu içten bir ihtiyaç, onu dünya pazarının sürekli genişlemesine itiyor, bu yüzden şimdi endüstriyi devrim yapan ticaret değil, ticareti sürekli olarak devrim yapan bir endüstridir.

Sadece kapitalist ticaretin genişlemesi (artı-değer üretimi ve meta-sermaye aracılığıyla gerçekleşmesi ile) değil, kapitalist olmayan üretim ve ticaretin onunla bütünleştiği ve onun yörüngesinde belirlendiği değildir.

Dünya piyasasındaki bu görüş – kısmen zamanın “küresel”ini – Marx'ı çağdaşlarından bir düşünür olarak ayırt etmesinden dolayı önemlidir. Gareth Stedman Jones'un (2007) doğru bir şekilde savunduğu gibi, Marx kısmen onun zamanının bir çocuğu, D. Diderot (1713–84), G. W. F. Hegel (1770–1831), J. B. Say (1767-1818), J. Mill (1773-1836) ve daha birçokları, “dünya”nın insan yaşamının maddi koşullarının gelişmesinde, 16. yüzyıldan itibaren ulaşım ve iletişimdeki devrimlerle mümkün hale getirilmesinde bir doruk noktası olarak ortaya çıktı. Batı Avrupa'nın uygarlığın âdetçileri olarak şiddete maruz kalmanın meşrulaştırılmasını haklı kılsa bile, bu değişimlerin dünya-tarihsel etkilerini düşünebilirlerdi.

Fakat Marx için, bu tür uygarlığın kaderi, spekülasyon ve kozmopolit düşüncede daha az ve kapitalizmin yasaları yoluyla, dünya pazarıyla kapitalist ve kapitalist olmayan biçimlerin tüm ayrıcalıklarının bir sonucu olarak daha az yer aldı. Avrupalı olmayan ve kapitalizm öncesi toplumlarla ilgili kapsamlı çalışması bu ışıktaki değerlendirilmelidir. Özellikle, Stedman Jones,

⁴ Ayrıca bakınız Marx (1990: 918).

bunun, Marx'ın kapitalizminin dünya çapında homojen bir şekilde süpürmeyeceğini kabul etmesini gerektirdiğini kabul ediyor; fakat Marx için yanlış bir sonuca varır ki, bu sonuç da 'Kapital'i terketme' sonucunu doğurmuş olmalıydı, çünkü Marx'ın Aydınlanma düşünürleri (Stedman) ile büyük ölçüde paylaştığını iddia ettiği için 'evrensel ve tekdüze şartlarda' yazıldığını düşünüyordu (Jones, 2007: 198). Ancak bu sonuç acelecidir ve kanıttan yoksundur. Aksine, Marx'ın işlediği daha geniş entelektüel proje göz önüne alındığında, kapitalist olmayan toplumların çalışması, Marx'ın uzun süredir devam eden 'küresel' bakış açısını, dünya pazarına daha fazla belirleme dahil ederek, onları tek bir şekilde homojenleştirmekten ziyade tek ve keskin bir sonuca varır. Avrupa tarafından ekstra Avrupalı toplumların fethedilmesinin ve yıkılmasının kaçınılmazlığını öngörmek yerine, Marx, kapitalist üretim ilişkilerinin hakim olduğu dünya pazarına çekildikten sonra bu toplumların deneyiminin dönüşmesine daha fazla önem vermektedir (Marx, 1990: 345). Marx'ın Kapital'de ve daha sonra, bu toplumlar veya genel olarak ulusal ekonomilerdeki iyileştirilmiş analiz çerçevesinde, küresel ölçekte farklılaşmış bir kapitalizmin (ve sadece sermayenin değil) yeniden üretilmesinde belirli bir an olarak görülüyor – bu da Stedman Jones'un takdir edilemediği noktadır. Dahası, bu tür farklılaşmış toplumların dünya pazarındaki varlığı ve ısrarı, üretim ve değişimin farklı biçimlerinde, gelişiminin farklı aşamalarında ve bunların karşılıklı olarak bir arada var olduğu şekilde, soyut bir sermaye teorisi geliştirilmesini gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle, Kapital'de ortaya konulan en azından, değer teorisi, dünya ekonomisinin bir kuramının kurucu unsurlarını sağlar, ancak öğeler ancak tarihsel bir içeriğin katılmasıyla bir araya getirilebilir.

Özellikle, **ulusal** ya da **uluslararası** olarak ele alındığında bu durum, ulusalın aksidir. Bunun için sadece teorik bir mesele değil, kapitalist dünyanın oluşumu ve evrimleşme biçimini yansıtır. Kapital'in ilk cildinin son bölümünde ele alındığı gibi, "koloniler, ulusal borç, modern vergileme biçimi ve dünyadaki korunma sistemi", "ilkel birikimin en önemli anları" olarak sunulur (Marx, 1990: 915). Kapitalist gelişmenin küresel dinamiğinin, biçimlendirici evresi kadar erken bir yerde olduğunu gösterdiler. Koloniler için, bu yalnızca sermayenin tarafındaki ilkel birikimin kaynağındaki rolleri anlamında değil, aynı zamanda üretimin kendisinde çok daha aktif bir rol oynamasında da geçerlidir. Pomeranz ve Topik (2005: 226), "ilk sanayi fabrikaları, 17. yüzyılda, Manchester pamuk değirmenleri değil, [sömürgeci] Amerika'nın şeker fabrikalarıydı. Bu görüşe göre, Batı Avrupa'da kapitalist ilişkiler ortaya çıkmış olsa bile, yalnızca kolonilerinde ilk önce uygulamaya konan bazı unsurlar vardı. Sömürgeci fabrikalar,

çağın en gelişmiş teknolojilerinden bazıları ve büyük bir işgücünün üzerinde (s. 227) çok büyük paralar harcadılar. Dahası, Sidney Mintz (1985: 51), modern endüstriyel (fabrika) üretimin ilk olarak 17. yüzyıl Karayip şeker ekim alanlarında ortaya çıktığını öne süren üç insanın olduğu kadar teknik unsurların da altını çizmektedir: serbest iş gücü değil, kölelik; işgücünün verimliliği maksimize eden örgütlenme ve zaman bilinci. Hepsi kapitalist emek örgütlenmesinin temel özellikleridir.

“Karayip fabrikaları, Avrupa'nın kendi sanayi geleceğini görebileceği bir ayna tutuyor” demek bir abartı ise (Pomeranz ve Topik, 2005: 228), şüphesiz bu “deneyleme” döneminden sonra fabrika sistemi köleliğe dayanarak tam ölçekli uygulamasının 'ana' vatanlarında gerçekleştirildi.⁵ Maddelerin, finansın ve üretimin kendisini sömürgelerden alan organizasyonu, ulusaldan önce küresellerin varlığı kapitalizmin doğuşu. Bu şekilde, küreselleşme yeni bir olgu değildir, sanki Aydınlanma hayali bugün bile olsa, bir kabus şeklinde de olsa gerçekleşmişti. Ulusal ekonomiler için, başlangıçta küresel bir bağlamda ortaya çıkmışlardı ve her biri dünya pazarındaki diğerlerine karşı pozisyonunu elde edebiliyordu (Hont, 2005).

Bundan önceki tartışma, Marx'ın neden dünya piyasasını başlangıç noktası olarak ele alması gerektiğini, aynı zamanda kurucu unsurlarından soyut olması gerektiğini açıklıyor. Kendisini koyduğu gibi (1990: 727n):

Biz burada ihracat ticaretini hesaba katmıyoruz ... Soruşturmamızın amacını bütün rahatsız edici iştirak koşullarından arındırmak için bütün dünyayı bir ulus olarak ele almalı ve kapitalist üretimin her yerde kurulduğunu ve sanayinin her dalına sahip olduğunu varsaymalıyız.

Başlangıçta, değer analizi ve dünya pazarı tek bir ulus olarak aynıdır.

Bununla birlikte, bu bilginin ışığında, “dünya pazarı” bir yanlış isimlendirilmiştir. Kuşkusuz, kapitalizmin küresel bir ekonomi (şiddet ve yağma karşıtı olarak) oluşturulduğu en

⁵ Ayrıca bakınız Marx (1990: 918).

temel ve sistematik biçim, meta ilişkileriyle (sektörler arası değer oluşumu) gerçekleşmektedir. Ancak bunlar, (kapitalistin aksine kapitalist üretimin) çok farklı üretim tarzları ve verimlilik düzeylerine (sektörler içinde değer oluşumu) göre farklılık göstermektedir. Fabrika sisteminden terfilere kadar eşit derecede farklı üretim yöntemleriyle birleştirilir. Kısacası, dünya piyasası, emtia üretiminin bir üretici yelpazesinde rekabetçi birikim yoluyla eklenmiştir ve Marksist değer teorisi tarafından ele alınmaktadır (bkz. Saad-Filho, 2002, fabrika üretiminin tam bir hesabı için).

Aynı şekilde, para ilişkileri aracılığı ile meta ilişkileri de yaratılır, böylece dünya piyasasının kendisi, dünya pazarının tarihsel karmaşıklığına bağlı olarak ortaya çıktığı biçim ve içerikten bağımsız olarak, zorunlu olması gereken bir temel kategoridir. Yine de bir kez daha, dünya parasının doğası mantıksaldır (önemli ölçüde, **Kapital**'in Cilt I'in açılış bölümlerinde mevcut olabilir) ve ikincisi için başlangıçta sadece bir yağma kaynağı olarak ilkel birikim olarak kabul edilmemiştir. Gerçekten de **Kapital**, özellikle de 3. Ciltte münhasıran olmasa da daha geniş bir kredi sistemi aracılığıyla rekabetçi birikimin temelini oluşturan para kapitalinin biçimi olarak, faizli sermaye ile paranın karşılığının gelişiminin olağanüstü zengin bir hesabını sunar. Bir bütün olarak (aynı zamanda ticari ve kişisel finans da kapsar).

Dahası, para birikiminde para, üretken ve meta biçimleri (her biri kendi kurucu unsurları ile) karşısında devlet müdahalede bulunur. Aynı zamanda, vergi, para politikaları ve enstrümanları ile sermayenin hızını ve bileşimini (örneğin millileştirilmiş endüstrilerde olduğu gibi) ve ekonomik ve sosyal yeniden üretimini kolaylaştıran (hatta engelleyen) ve diğer politikaları da geliştirir. (sağlık, eğitim ve refah, baskı ve reform, vb.). Yine, mantıksal ve tarihsel analizler birbirini tamamlar, ulus devletlerin bir sistemi ve daha genel olarak uluslararası ilişkiler, tarihsel olarak yeniden üretildiği halde, dünya pazarına çekilir, çoğalır ve dönüştürülür, ancak indirgenemez. Düşünce, daha karmaşık ve gelişmiş formlardadır.

Fine ve Harris'in (1979)'da aynı şekilde tartıştığı gibi, değer teorisi, emtia, para ve üretken sermayenin sıralı uluslararasılaşması yoluyla, dünya ekonomisinin bir periyoduna eklenebilir; ve devletin ekonomik ve sosyal yeniden üretim aracı olarak karşılık gelen konumu ile de eklenebilir. Ancak, kapitalizmin mevcut aşaması, savaş sonrası patlamanın çöküşünden bu yana, finansın yeniden canlanmasıyla, finansallaşma (ve neoliberalizm olarak

daha geniş bir ifadeyle) ekonomik ve sosyal koşullardaki birikim ve ilerlemenin temposunu temkinle karakterize etmiştir. (bkz. Fine, 2007, 2009a, örneğin). Bu, yalnızca finansal piyasaların çoğalmasını değil, aynı zamanda finansın sanayi sermayesinin yeniden yapılandırılmasına ("paydaş değeri" ile) ve ekonomik ve sosyal hizmete (özellikle emeklilik ve konut finansmanı için) daha yoğun nüfuz etmesini de içerir. Mevcut krizin karşılık gelen şekli ve şiddetiyle sonuçlanmaktadır.

Dünya piyasasındaki değerlerin mevcut konfigürasyonu hakkındaki bu gereksiz kısa perspektifin gerçekliğine bakılmaksızın, bu yöntem, sermayenin ayrıştırılmış düzeylerdeki sonuçlara bağlı tarihsel karmaşaya kadar ortaya koyduğu tam gelişiminde bu değer analizinden ilerlemektir; Çin'in, ABD'nin veya Dolar'ın rolü gibi. Burada, daha uzun bir bakış açısıyla, diğer yaklaşımlarla karşıtlık gözlemlenebilir. Geçmişin ya da çağdaş kapitalizmin önemli yönlerini vurgulayabilmelerine rağmen, konu bu katkıları, kapitalist üretim tarzının teorisi olarak soyut değer kuramının esas olduğu bir analitik çerçeve içinde uygun bir şekilde konumlandırmaz. Örneğin, gelişimsel durum teorileri için, analiz sırası tersine çevrilir ve gelişim (kaçınılmaz olarak kapitalist), daha önce değil, bir koşullama olarak, dünya ekonomisine atıfta bulunulmadan uygun politikaların benimsenmesinin belirleyici faktörü potansiyel veya fiili sonucu olarak algılanır. Bütün devletlerin, başkalarının başarısızlıklarına bağlı olarak, bazı varlıkların başarısı olmadan gelişim gösterebileceğine dair örtük bir varsayımla, birleşik ve eşitsiz gelişimin kabulü yoktur. Tam tersine, dünya sistemleri teorisi için, dünya ekonomisi, Doğu Asya NIC'lerinin (İng. newly industrializing countries - yeni sanayileşmekte olan ülkeler) ve son olarak Çin'in aksine, tam tersine kesin delillere rağmen, başarılı kapitalist gelişmenin olanaklılığını ortadan kaldırarak katı bir şekilde yapılandırılma eğilimindedir. Her biri hem dünya pazarını hem yansıttı hem de dönüştürdü.

Sıklıkla, yanlışlıkla ve Lenin'in Emperyalizmi gibi büyük istisnalarla birlikte, Marksist gelenek, ulusaldan, tersine değil de, uluslararasıdan ilerlemiştir. Bu, güncel literatürde, çağdaş kapitalizmin yorumlanmasında önceden belirlenmiş büyük hataları mümkün kılınmıştır. Örneğin Brenner, hem finansallaşma sürecinde birikimin yavaşlamasına işaret etmek hem de bunun işçi sınıfı taleplerinden veya ödüllere kaynaklanmadığını göstermek için ampirik kanıtları eleme hakkına sahiptir. Ancak, yerleşik şirketler tarafından sınırlandırılmış yatırım varsayımıyla (ve ABD, Japonya ve Almanya ile birlikte, ulusal sermayelerin blokları arasındaki

aşırı rekabet), hem yeniden yapılanmanın kollar aracılığıyla gerçekleşebileceği yolların çeşitliliğini kabul etmeyi başaramadı. Rekabetin ve yavaşlama bağlamında yeniden yapılanmanın ne ölçüde gerçekleştiğini kapsamaktadır.⁶ Harvey'nin imtiyaz yoluyla birikme nosyonu, aynı zamanda, kapitalizmin önemli bir yönü olarak görülebilir, ancak yine de onun önemi bir sonucudur: Finansallaşmanın yükselişi ve artı-değer yeniden yatırımı yoluyla biriktirme üzerine getirdiği eylemsizlik.⁷ Glyn'in (2007) uluslararası rekabetin ve reel ücretlerin çok yüksek olduğu (kârlılık pahasına) veya çok düşük (gerçekleştirme pahasına) vurgulayan yaklaşımı, Çin'in dünya pazarına olan etkisine işaret etmede faydalıdır (ve tersi). Ancak, finansallaşmanın rolünün (ücretlerin ve diğer harcamaların zayıf olduğu durumlarda potansiyel olarak sürdürülebilir bir talepten) göz ardı edilmesinin yanı sıra, bu (uluslararası) rekabetin sermaye için bir bütün olarak kâr oranını düşüremediğini kabul etmekte başarısız olur. Çıktı satan üreticiler, onu satın alanlara (veya işgücünün daha düşük bir değerine) daha düşük fiyatlar demektir. Bu örneklerde, Çin ekonomisinde ele geçirilen konumdaki akut değişimlerle, krizden önce kapitalizmi krizden çıkıp olası bir toparlanma kaynağına götüren önemli bir rakipten çarpıcı bir şekilde ortaya çıktığı için, sonuç nedenle bağlantılıdır. Çin'in dünya ekonomisine sokulması, ucuz işgücü, arz ve talep kaynağı olmalarından (ve ABD dolarının ticaret açığını telafi etmesi için bir parça olarak) çok daha karmaşıktır. Dünya ölçeğinde birikim, bundan daha farklıdır.

Fazla Bilgi Tehlikelidir

Bilgi, özellikle bilim ve teknoloji bilgisi, Marx'ın kapitalizm teorisinde önemli bir rol oynar. Göreceli artı değer üretimi, çoğunlukla yeni teknolojilere dayalı yeni üretim yöntemlerinin benimsenmesiyle sürekli bir yenilik gerektirmektedir. Bilim ve teknolojinin makinelere dahil edilmesi, kitle üretiminin ve meta değişiminin genelleştirildiği, özellikle kapitalist üretim tarzının bir ön şartıdır. Bilginin üretimi ve kullanımı sosyal olarak

⁶ Sömürgeci ekonomilerin kapitalizmin yükselişindeki aktif rolüne ilişkin tartışmalar; Eric Williams'ın Kapitalizm ve Kölelik'in 1944'te yayınlanması. Kritik bir genel bakış için bkz. Solow (1987).

⁷ Bkz. Fine ve ark. (1999, 2005) Brenner ve Fine (2006) Harvey.

yapılandırılmış ve belirlenmiştir. Gerçekten de Marx için (1990: 493), ‘Teknolojiler [insan] yaşamının sosyal ilişkilerinin üretim sürecini ortaya koydu. Fakat Marx, zengin tarihsel ve somut makine hesaplarına rağmen, **Kapital**'in 1. Cildinde yoğunlaşmış ve çalışmaları boyunca başka yerlere dağılmış olmasına rağmen, ayrıntılı bir bilgi çalışması sağlamamaktadır.

Spesifik olarak, eğer soyut olursa, Marx bilgi ve emek arasındaki ilişkiyi en azından bir anlayış ve yürütme olarak, ortaya çıkarır. “Amaca yönelik etkinlik” olarak (1990: 284), emek, hem bilgiyi gerektirir ve üretir. Bilgi üretimi ya da anlayışı, akılda neyin gerçekleştirileceği fikrini inşa etmenin faaliyetidir ve emeğin “niyetli iradesi”ni belirler. İnsanlık, bu anlayıştaki diğer türlerden ayrılır, emek basit olsa bile, uygulamadan önce gelir. Bilgi “yalnızca insan karakteristiğini” gösterir. Bu seviyede, anlayış ve yürütme arasındaki ayrım aşağıdaki özelliklere sahiptir. İlk olarak, bu ayrım ontolojiktir. Öğrenme-yapmayla ilgili geri bildirim mekanizmalarına rağmen, fikir her zaman uygulamadan önce gelir, ancak yine de yürütme yoluyla gerçekleştirilebilir. Bunlar iki ayrı ama birbiriyle ilişkili üretim anlarıdır. İkincisi, en soyut analiz düzeyinde çizilen ayrım, kapitalizme özgü herhangi bir belirleme dışında, tarihsizdir. Kilit bir soru, bu ayrımın kapitalizmde özel olarak nasıl geliştirilip yeniden üretildiğidir. Üçüncüsü, kapitalist üretim tarzının bu (hala soyut) seviyesinde bile, kilit mesele, bilginin değer üretimindeki rolüdür. Kapitalistlerin sandalyeleri üretmek için kullandıkları işçiler (artı) değer üretirler ve yaptıklarıyla ilgili bilgi sahibi olurlar. Ancak sandalyeyi tasarlayan emek, sandalyenin değerini (kısmen) üretiyor mu, üretmiyor mu? Bu tür bilgi emeği meta üreten emeğin aynısı değildir, çünkü bu tasarım, üretilen sandalye sayısından bağımsız olarak yeniden kullanılabilir - aşağıya bakınız.

Başlangıçta, emek sürecindeki kapitalist işbirliği biçimlerini düşünün. Marx için (1990: 454), işbirliği “kapitalist üretim tarzının temel şeklidir”. Buna ek olarak, işbirliği, hem kolektif emek gücünün oluşumu hem de üretimin kavramsallaştırılması ve yürütülmesi ayrılığına karşılık gelen toplu emeğin kullanımıyla üretimin kullanımından ayrılma eğilimi ile ilişkilidir. Öncelikle, farklı bireysel işçiler işbirliği yaptığında ortak hedeflere ulaşmak için birlikte çalışırlar.

İşbirliği altında, bireysel işçiler sadece bireysel işçileri değil, aynı zamanda kolektif emek üretkenliği bireysel katkıların toplamını nicel olarak (yani ne kadar) ve niteliksel olarak (yani nelerin başarılabilceğini) aşıyor.

İkincisi, en basit haliyle, işçileri bir araya getirerek işbirliği yapılabilir; Ancak çoğu durumda işbirliği, üretim sürecinin koordinasyonunu ve organizasyonunu içerir. Dahası, emek toplumsal hale geldikçe, emeğin bilgisi ve hedefleri de toplumsal hale gelir. Bu, bu hedeflerin gerçekleştirilmesine az çok adanmış bir işçi grubuna ve üretim süreçlerinin koordinasyonu ve ayarlanmasına yol açar. Marx, bu bağlamda gözetmenlerin ortaya çıkışından söz eder, fakat bilgi çalışması bu şekilde tanımlanmaz. Aksine ve Marksist gelenek içinde eşit olarak, emek-zamanı ve aynı zamanda faaliyetin kendisi için gerekli olan bilgi ve denetimin zorunlu olduğu kolektif olarak artı-değer yaratmak için baskıya vurgu yapılır. Üçüncüsü, beceri, kolektif düzeyde bilgi birikiminden ve aynı zamanda bireysel işçilerin becerilerine dayanır. Kolektif beceri ya da bilgi, bireysel becerilerden bağımsız olarak, sabit sermayede somutlaşmış olarak değil, var olan bilgiyi içerdiğinden, bir dizi bireysel beceriye indirgenemez. Son olarak, kavramsallaştırma ve uygulama arasındaki ayrışma büyük ölçekli sanayide tamamlanmakta, bu da bilimi emekten ayıran ve sermayenin hizmetine basan bir üretim potansiyeli haline getirmektedir" (Marx, 1990: 482). El işçiliğine dayanan ve 'üretim sürecinin gerçekten bilimsel bir bölümünü dışlayan 'manevra'nın tersine (s. 458), kolektif (ve diğer) becerilerin oranı, makineleşme tabanlı üretim üretken işçilerden marjinalleşmeye eğilimlidir. Bilim, emek sürecine "bağımsız bir güç" olarak dahil edilir (Marx, 1991: 880).

Özetle, üretimin işbirliğine dayalı olduğu kapitalizmde, anlayış ve yürütme zorunlu olarak kusurludur, birbirinden kopar ve değer ilişkileri ile aşılanır. Ve aynı tamamlanmamış ayrılma, üretimden çıkarıldığı ve üretimden ayrı olarak bilim ve teknoloji alanı içinde ele geçirildiği ölçüde, kavramın kendisi için de geçerlidir. Göze çarpan bir sonuç, bilgi üretiminin tekelleştirilmesi ve icrasından farklı bir grup işçiye merkezileştirilmesi ve hatta üretimin kendisinin bile, emek sürecine dahil olan işçilerin dezavantajı ve emek sürecinin buna bağlı olarak dönüşmesidir.

Kavram ve yürütmenin bu türden kutuplaşması ve ücretli çalışma üzerindeki etkisi, emek süreci teorisinin ana teması olmuştur. Braverman'ın (1974) vasıfsızlaştırma kavramı,

kapitalizmin işçileri becerilerden, parçalara ayırma ve işlerin bir dizi fonksiyona bölünmesinden yoksun bırakma eğilimi olduğunu göstermektedir. Basit işbirliğindeki 'yarı-sanatsal' işçiler, üretimde kısmen vasıflı işçilere (Marx, 1990: 504) ve makine tabanlı üretimde çok yönlü, vasıfsız işçilere, 'bir makinenin uzantı seviyesine' dönüştürülür (p 799). Bununla birlikte, yok edici tezi bir dizi perspektiften eleştirilmiştir: Bazı durumlarda, zanaat işçilerinden farklı becerilere ihtiyaç duyan yeni işlerin ortaya çıkmasıyla el ele gider; Braverman'da beceri kavramı kısmi ve zanaat işçilerini ideal olarak alır; Daha geniş toplumsal kararlılık ve becerilerin inşası göz ardı edilir; Braverman'ın, kapitalist ve işçi stratejilerinin bir parçası olarak, karşı çıkmanın aksine, rıza ve özerkliğin önemini göz ardı ettiği; işçilerin öznelüklerinin ve sınıf mücadelesinin rolünün, emek sürecinin oluşumundaki rolünün göz ardı edilmesidir (Wardell, 1999; Meiksins, 1994). Marksist emek-süreci kuramcıları, vasıfsızlaştırmanın, kapitalist üretim tarzının içsel bir üssü olarak doğuştan gelen bir eğilim yarası olduğunu iddia etmiştir (Hassard ve Rowlinson, 1994, 2000; Spencer, 2000). Sermaye, emek üretkenliğini arttırmak ve sabotaj riskini en aza indirmek için becerileri mekanize eder ve sistemleştirir. Konsept ve yürütme arasındaki ayrılık asla mutlak değildir, aynı zamanda, sürekli olarak, kapitalizmin değer üreten değerleriyle eklenme, işyerindeki komutadan malların satışında gerçekleşmesini sağlamaya çalışır.

Bununla birlikte, bu, değer üretimine ve değer teorisine göre kullanımdan uzaklaşıyor mu? Otomobil üretimi örneğini al. Birincisi, yeni bir model, ilkel tasarımın yaratılmasını, bir prototipin inşa edilmesini, hataların test edilmesinin ve düzeltilmesinin yanı sıra pazar araştırmasını ve benzerlerini içerir. Ancak bundan sonra kitlesel üretim başlayabilir, diğer bilgi formlarının eklenmesi söz konusu olacaktır. Bu ve seri üretimden önce harcanan tüm emek, bilgi emeğini içerir. İçerik ve formlardaki çeşitlilik (ücret biçimleri dahil) olsa da, bu tür emeklerin hiçbir değeri yoktur. Bilgi emeği ile emtia üreten emeğin arasındaki temel fark, bilgi emeği ürününün yeniden kullanılabilirliğidir (örneğin, hiçbir şey eklemeyen, ticari emeğin doğru olmadığı bir şey). İş emeğinin değerinin doğrudan veya dolaylı olarak, parçalı bir biçimde (sabit sermaye gibi) katkısı yoluyla aktarılması yerine, bilgi emeği, "yoğunlaştırılmış emeğe" olanak tanır (Marx, 1990: 435) ve bu durum, iyileştirme koşullarını yaratır. Kolektif emeğin üretkenliği ve / veya karmaşıklığı, fakat bu kolektif emeğin bir biçiminden başka bir şeyde bir parçası olmaksızın gerçekleşir.

Bunu, bilgi emeğinin sektörler-içi ve sektörler-arası kullanımı ışığında ele alın. Birincisi, eğer bireysel bir kapitalist, sektörel normdan daha fazla bilgi kullanırsa, meta üreten emek, daha düşük bir bireysel değere sahip olacak ve daha yüksek kar biçiminde norm üzerinde fazla artı değer elde edebilecektir. Emekçiler arasındaki verimlilik açısından karşılaştırma prensipte aynı meta üretirken mümkündür. Bu durumda, biri diğerinden daha yüksek bir işgücü üretebiliyorsa, bu, kolektif bilginin farklı kullanımı veya bireylerin becerilerindeki farklılıklar nedeniyle olabilir. İkinci olarak, sektörel ortalama bilgi düzeyi sosyal ortalamanın üstünde olabilir. Bu durumda, bu sektördeki tüm bireysel kapitalistlerin emtia üreten emeği, yoğunlaştırılmış emek olarak işlev görür. Böyle bir sektörün ortalama emeği, karmaşık emek olarak hizmet eder ve "yoğunlaştırılmış, ya da oldukça çarpılmış basit emek" i içerir (Marx, 1990: 135). Örneğin, kuyumcuların emeği karmaşıktır ve belirli bir emek süresi için eğiricilerin basit emeğinden daha fazla değer üretir. Karmaşık emek daha fazla değer üretir çünkü eğitim ve öğretimde önemli çabalar gerektirir, diğer basit işçilerden daha fazla bilgi içerir. Daha önce de görüldüğü gibi, kapitalizmde emek kolektif emektir ve kolektif beceri veya bilgi, işbirliğinden oluşur. Makineler bireysel işçilere hükmetse bile, işçiler, makineleri toplu üretim düzeyinde üretim araçları olarak kullanırlar. Kendi (değer-dışı) üretim süreçlerinde üretilen bilgi, emek-üretken kolektif emekçinin bilgisi olarak, emek sürecine hizmet eder. Bireysel işçiler basit işgücü yapsalar bile, kolektif bilgi, işgücünü azaltabilir ve sektörel düzeyde katma değer sağlayabilir.

Bilgi emeğinin değer üretmeye katkısının bu yorumu, tartışmalı olan Güney Koreli tartışmadan, yazılım veya bilgi ürünlerinin değeri ve fiyatı üzerine çekilmiştir (Kang ve ark., 2007). Temel soru, üretim yazılımının kaynak kodların derlenmesi ve kopyalanmasını gerektirmesi durumunda, paket yazılımının değerinin nasıl belirlendiğidir. Bir grup yazar, paket yazılımının değerinin sifıra yakın olduğunu, çünkü paket yazılımının (yani basit kopyaların üretilmesi) üretilmesinin çok az emek gerektirdiğini, ancak paket yazılımının fiyatının yüksek bir tekel fiyatı olduğunu iddia etmiştir. Bir başka grup, varsayımın yazılım tasarımına katkısı olduğu ve satılan bireysel paketler arasında paylaşıldığı bir tür maliyet yaklaşımı önermiştir. Jeon (2008, 2009), önceki paragrafta belirtilen kuramsal çerçeveye dayanarak, bu kaynakların her ikisini de eleştirerek, kaynak kodların üretilmesi için harcanan emeğin, yazılımın değerinin bir kısmını doğrudan ya da dolaylı olarak yaratmadığını, emek harcanmasına izin verdiğini öne sürmektedir. Paketleme yazılımı üretimi için yoğunlaştırılmış emek olarak hizmet etmek. Paket

yazılımının değeri sıfırdan daha yüksektir, çünkü paket yazılımlarının üretimi için harcanan emek, paket yazılım birimi başına harcanan somut (ve basit) emek süresi sıfıra yakın olsa bile, yoğunlaştırılmış işgücü olarak işlev görür. Dolayısıyla, kaynak kodları üreten emek, bilgi emeği ve kaynak kodlarından paket yazılımı meta üreten emektir. Yazılım üretiminin özelliği, şirket kaynaklarının bilgi üretim süreçlerine neredeyse tamamen bağlı olmasıdır.

Bu gelişmeleri, yalnızca önemlerini ampirik olarak abartmakla kalmayan, aynı zamanda çağdaş dönemi kapitalizmin ayrı bir aşaması olarak tanımlayanlar tarafından çok farklı bir bakış açısı elde edilmektedir. Bu nedenle, bilişsel kapitalizm teorisinin ortaya çıkışı, bilgi ekonomisinin kavramının yaygınlaşmasıyla örtüşmekte, ki burada bilginin üretimi ve dağıtımını ekonominin yeniden tanımlanmasında merkezi rol oynadığına inanılmaktadır. Bununla birlikte, bilişsel kapitalizm bilgi ekonomisinden ayrılmalıdır. Bilgi temelli ekonomi teorileri (KBE – knowlegde-based economy) ve inovasyon ekonomisi aynı yeni fenomeni ele alırken, KBE teorilerinin çoğu teknolojik olarak deterministik olarak eleştirilmektedir (Vercellone, 2004). Bilgi sektörlerinin niceliksel büyümesi dikkate değer olsa bile, bilginin üretim için her zaman önemli olduğu düşünülürse, bir bilgi ekonomisinin kuruluşunu açıklamak ya da kanıtlamak yeterli değildir (Paulré, 2004). Aksine, bilişsel kapitalizmin savunucuları, altta yatan sosyal ilişkilerde niteliksel değişime yol açar. Sermaye-emek ilişkisinde yeni bir çatışmanın biçimi, bilişsel ya da maddi olmayan emeğin hegemonyasıyla ve merkezi ekonomik kategori olarak rantın karşılık gelen yükselişiyle işaretlenmiş olarak ortaya çıkmış olarak algılanmaktadır. Önemli olarak, teori, Hardt ve Negri'nin işçi-sonrası ile pek çok benzerliğini taşımaktadır. Her ikisi de kapitalizmin köklü dönüşümünün temelinde, en azından nicel olarak olmasa bile, niteliksel olarak zihinsel içerikten ve bilgi uygulamalarından boşaldığı için, endüstri emeği üzerindeki önemsiz ya da bilişselliğin egemenliği olduğu görüşündedir. İşçiler hem kavram hem de yürütmeden sorumluyken, kavrama bilişsel kapitalizm için baskın emek biçimini temsil eder.

Bu başlangıç noktasından, aşağıdaki sonuçlar türetilmiştir. Birincisi, emek, işçilerin işlerinin bilişsel ve entelektüel boyutlarını uygun hale getirdikçe, sermayeden daha özerk hale gelir. Emek, yalnızca meta değil, aynı zamanda iletişim, işbirliği ve ilişkiler, "hemen toplumsal ve ortak" olmak ve insanların "ortak olarak paylaştıklarının" alanını genişletmektir (Hardt ve

Negri, 2004: 114). Dahası, emek üretimi, bilginin üretimi, mevcut bilgi birikimine, kendisinin de kolektif çabanın sonucuna bağlı olduğu için, daha öncekinden daha kolektif hale gelir.

İkincisi, sermayenin empoze etmeye devam etme girişimlerine rağmen, değer emeği teorisi geçersiz ya da bilişsel kapitalizm çağında krizde görülür. Emek, zenginlik kaynağı olarak kalır, bunu yapar, çünkü emek, bilgi dahil olmak üzere maddi olmayan ürünler üretir. Bilginin değerinin, eğer böyle bir şey varsa, onu üretmek için harcanan emek zamanı tarafından ölçülemediği göz önüne alındığında, emek-değer teorisinin artık geçerli olmadığı ya da alakası olmadığı iddia edilmektedir.

Üçüncüsü, artı-değerin çıkarılması daha az mümkün hale geldikçe, sermaye, yaşam emeği ürünlerinin uygunluğuna yeni sistematik mekanizmalar kurmaya zorlanır. Sermaye, bilgiyi fikri mülkiyete dönüştürmeyi amaçlar ve buna göre rantı rant olarak kabul eder. Kira ve kâr bulanıklığı ile sermaye arasındaki fark, daha fazla sömürülüdür (Vercellone, 2008a, 2008b; Negri ve Vercellone, 2007). Kısacası, yeni kapitalizm için yeni teori gereklidir (Moulier-Boutang, 2006).

Bilgi üretimine odaklanmasına rağmen, bilişsel kapitalizm teorisi birçok açıdan kusurludur. Temel olarak, bu, Marx'ın değer teorisinin hatalı yorumlama yoluyla reddedilmesinden kaynaklanmaktadır. Teori için, bilişsel veya bilgi emeği (anlayış) ve sanayi emeği (yürütme) iki bağımsız emek biçimi olarak anlaşılmalıdır. Bir arada bulunabilirler, ancak birinin diğeri üzerinde baskın olduğu görülür. Bu görüşte, reddedilmediği takdirde, kavramsallaştırma ve yürütme arasındaki gerekli eklemlenme en aza indirgenir. Buna göre, değer teorisinin geçerliliğinin, hangi işgücü biçiminin geçerli olduğuna bağlı olduğu iddia edilmektedir; Emek değer yaratır ve ilgilidir, ancak sadece sanayi biçimi egemen ise. Öyleyse, değer bilgisi teorisinin yorumlanmasında, özellikle değer üretimine katkıda bulunma biçiminde emeğin bilgi formu, herhangi bir teorik öneme sahip değildir ve bunun yerine sermaye ve kapitalistlerin işleyişi ile sınırlıdır. Bu, işçiler tarafından ele alındığında ve kendisi baskın hale geldiğinde, değer teorisi, artı-değer üretiminin kendisi olduğu gibi, yeniden tanımlanır, çünkü sermayenin, mülkiyet hakları temelinde rantlar olarak artı-ürünü uygun hale getirmekten başka bir şeyleri yoktur. Aksine, daha önce de görüldüğü gibi, bilgi üretimi, emek üretkenliğini ve karmaşıklığını belirleyerek, kendi başına değer üretiminde önemli bir rol oynar. Özetle, bilişsel

kapitalizm teorisi, ikici yaklaşımından ötürü yanlıştır; kavramsallaştırma ve yürütme arasındaki etkileşimin farklı biçimlerini, bir değerinin üzerinde gerekli olan üstünlüğün göz ardı edilmesinde engeller.

Yukarıda da görüldüğü gibi, değer teorisini, bilginin rolünü içerecek şekilde genişletmek, çeşitli varlıklardaki farklılıkların işaretlenmesi ve tüm değer süreçlerinde bilginin rolü - değer üretimine katkısının niteliği, ve artı-değer üretiminin aksine, bilginin (fikri mülkiyet hakları gibi) varlığı ve meta biçimindeki bilgi emeğidir. Bu açıdan, bilgi ekonomisinin ışığında değer teorisine karşı yapılabilecek en güçlü durum, (artı) değer üretiminin, bir ikincil gerçeklik statüsüne indirgenmiş, eğer zorlukla gerçekleşen bir gelişme olabilirse, olurdu. Bilgi üretiminin üretilmesi de dahil olmak üzere, üretim sürecinde ücretli emeğin devam eden hakimiyeti göz önüne alındığında ve kapitalizmin tarihi boyunca diğer (ücretli) emeğin ağır mevcudiyetinden oldukça farklıdır (eğer sosyal kontrol ve spekülâtif ticaret kadar çeşitli olanlar da dahil olmak üzere, bilgiyle ilişkili olanlar dışındaki işlevler için). Her halükârda, mevcut finansal kriz, artı-değer üretme ve gerçekleştirmekteki başarısızlığın en yoğun olduğu bilgi ekonomisinden biridir. Muhtemelen bilgi ekonomisinin en önde gelen örneği, etkileşimde bulunduğu yazılım ve medya endüstrileri kadar finans için de olmuştur. Ve finansın aşırılıkları, değer teorisinin reddedilmesini değil, dağıtımını gerektirir. Aslında, bilgi ekonomisi için değer teorisinin reddedilmesi, çağdaş dünyanın diğer birçok büyük özelliklerinde olduğu gibi, sermayenin süregelen hakimiyetinde kökleşmiş bir analiz için yakın zamandaki gelişmelerin etrafında daha fazla ya da daha az rastlantısal ampirik gözlemin yerini almasıdır. Bu, bilginin genişletilmiş rolünü inkar etmemek, fakat bunu, temel yapı ve süreçlerinde devam eden sınıf ve diğer ilişkilerle ilişkili olarak konumlandırmak değildir.

Sonuç

Her zaman bunu açık bir şekilde yapmadan, iki örnek üzerinden değer tartışmamız - dünya pazarı ve bilgisi - metodun derinliklerini ortaya çıkarmaktadır. Soyut ve somut, basit ve karmaşık olanı, tarihsel ve mantıksal, içsel içeriği ve dış biçimi nasıl ele alırız? Açıkça ya da başka bir şekilde, bu tür sorunlarla yüzleşmeden, değer teorisinin yetersiz ve hatalı olan arasında bir yerde yatması gerektiği kaçınılmazdır. İster emperyalizm, kriz ve eşitsiz kalkınma etrafında çevre, toplumsal cinsiyet, ırk, isterse daha geleneksel ekonomi politikası olsun, bu tür

meseleler basitçe ne değer teorisine indirgenir (bunlardan özetler) ne de tatmin edici olabilirler. Sonuç olarak, hem soyut hem de tarihsel ve somut uygulamada devam eden gelişimi zorunludur.

Teşekkür

Alfredo Saad-Filho'ya, daha önceki bir taslağın bölümleri hakkındaki yorumları için teşekkür ederiz.

Son Notlar

1- Ayrıca Kincaid (2007, 2008, 2009) ve Fine ve Saad-Filho (2008, 2009) arasındaki tartışmaya bakınız. İkincisinin, Marx'ın iki temel tamamlayıcı destekleyici yanlış yorumlama ve genellikle işten çıkarma konusunu nasıl tanımladığına dikkat edin: Rubin ile ilgili içsel eleştiri (değer değişim formunun üretimden dolaşımına kadar izleri izleme sorumluluğu teorisini tamamladığı) ve Ekstratik Ricardcı eleştirisi (fiyattan başlayıp, potansiyel olarak sınırsız olarak daha somut formların, değerle bağdaşmadığı varsayılmaktadır).

2- Ayrıca bakınız Marx (1990: 918).

3- Sömürgeci ekonomilerin kapitalizmin yükselişindeki aktif rolüne ilişkin tartışmalar;

Eric Williams'ın Kapitalizm ve Kölelik'in 1944'te yayınlanması. Kritik bir genel bakış için bkz. Solow (1987).

4- Gerçekten de dos Santos (2009) ve Lapavistas (2009), finansallaşmayı vurgulamakta, finansal sömürü vermekte ya da krizin başlıca unsuru olarak ücretlerin kamulaştırılmasını sağlamaktadır. Bu, Marx'ın değer teorisinden bir sapmayı temsil ediyor gibi görünür ve yavaşlamanın açıklanmadığı ve Brenner ile yalnızca durgun

gerçek ücretler ışığında gereksiz yere sömürülen işçiler değil, aynı zamanda açıklanamaz hale geldiği anlaşılan bir anomali gösterir. Ayrıca, değişim içinde de nance tarafından sömürülürler. Devletin neoliberal komutasıyla birlikte ele alındığında, durumun nasıl farklı olabileceği düşünülemez. Sermaye birikimine daha uygun olmak. Bir eleştiri için Fine (2009b) bölümüne bakınız.

5- Bkz. Fine ve ark. (1999, 2005) Brenner ve Fine (2006) Harvey.

References

- Bell, D. (ed.) (2007). *Victorian Visions of Global Order: Empire and International Relations in Nineteenth-Century Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braverman, H. (1974). *Labor and Monopoly Capital*. New York: Monthly Review Press.
- dos Santos, P. (2009). "On the content of banking in contemporary capitalism". *Historical Materialism* 17(2): 180–213.
- Fine, B. (2001). "The continuing imperative of value theory". *Capital & Class* 75: 7–18.
- Fine, B. (2006). "Debating the 'new' imperialism". *Historical Materialism* 14(4): 133–56.
- Fine, B. (2007). "Financialisation, poverty, and Marxist political economy". Poverty and Capital Conference, University of Manchester, 2–4 July. Available at <https://eprints.soas.ac.uk>.
- Fine, B. (2009a). "Looking at the crisis through Marx". *International Socialist Review* 64/March–April: 40–47.
- Fine, B. (2009b). "Financialisation, the value of labour power, the degree of separation, and exploitation by banking." SOAS Research Students Summer Seminar Series, 30 April. Available at <https://eprints.soas.ac.uk>.

- Fine, B. and Harris, L. (1979). *Rereading Capital*. London: Macmillan.
- Fine, B. and Saad-Filho, A. (2008). "Production versus realisation: A reply to Kincaid". *Historical Materialism* 16(4): 191–204.
- Fine, B. and Saad-Filho, A. (2009). "Twixt Ricardo and Rubin: Debating Kincaid once more". *Historical Materialism* 17(3): 192–207.
- Fine, B. and Saad-Filho, A. (2010, forthcoming) *Marx's Capital*. London: Pluto Press, fth edition.
- Fine, B. et al. (1999). "Addressing the world economy: Two steps back". *Capital & Class* 67: 47–90. 82 *Capital & Class* 34(1)
- Fine, B. et al. (2004). "Transforming the transformation problem: Why the 'new solution' is a wrong turning". *Review of Radical Political Economics*, 36(1): 3–19.
- Fine, B. et al. (2005). "Beyond Brenner's investment overhang hypothesis: The case of the steel industry". *New Political Economy* 10(1): 43–64.
- Glyn, A. (2007). *Capitalism Unleashed: Finance, Globalization, and Welfare*. Oxford: Clarendon Press.
- Hardt, M. and Negri, A. (2004). *Multitude: War and Democracy in the Age of Empire*. New York: Penguin
- Hassard, J. and Rowlinson, M. (1994). "Economics, politics and labour process theory". *Capital & Class* 53: 65–97.
- Hassard, J. and Rowlinson, M. (2000). "Marxist political economy, revolutionary politics, and labor process theory". *International Studies of Management and Organisation*, 30(4): 85–111.
- Hont, I. (2005). *Jealousy of Trade: International Competition and the Nation-State in Historical Perspective*. Cambridge: Harvard University Press.

- Jeon, H. (2009). "Knowledge work and debate on the value of information goods". *Marxism* 21 (6)/1: 230–72, in Korean.
- Jeon, H. (2008). "Korean debate on the value of software and knowledge labour". Presented at the 2nd IIPPE international research workshop, Naples, Italy, 10–12 Sept. Available at www.iippe.org.
- Kang, N. et al. (2007). *Debate on the Value of Information Commodities*. Osan: Hanshin University Press, in Korean.
- Kincaid, J. (2007). "Production versus realisation: A critique of Fine and Saad-Filho on value theory". *Historical Materialism* 15(4): 137–64.
- Kincaid, J. (2008). "Production versus capital in motion: A reply to Fine and Saad-Filho". *Historical Materialism* 16(4): 205–27.
- Kincaid, J. (2009). "The logical construction of value theory: More on Fine and Saad-Filho". *Historical Materialism* 17(3): 208–220.
- Lapavistas C (2009a). "Financialised capitalism: Crisis and financial expropriation". *Historical Materialism* 17(2): 114–48.
- Marx, K. (1993 [1857–8]). *Grundrisse*. London: Penguin.
- Marx, K. (1990 [1867]). *Capital, Vol. 1*. London: Penguin
- Marx, K. (1991 [1894]). *Capital, Vol. 3*. London: Penguin.
- Meiksins, P. (1994). "Labor and monopoly capital for the 1990s: A review and critique of the labor process debate". *Monthly Review*, 46(6): 45–59.
- Mintz, S. (1985). *Sweetness and Power: The Place of Sugar in Modern History*. London: Penguin.

-
- Moulier-Boutang Y (2006) "Antagonism under cognitive capitalism: Class composition, class conscious- ness and beyond". Presented at Conference on Immaterial Labour, Multitudes and New Social Subjects: Class Composition in Cognitive Capitalism, King's College, Cambridge, 29–30 April.
- Negri. A. (2008). *Reflections on Empire*. Cambridge: Polity Press.
- Negri, A. and Vercellone, C. (2007). "Il Rapporto Capitale/Lavoro Nel Capitalismo Cognitivo". Posse, November. Available at www.posseweb.net.
- Paulré, B. (2004). "Introduction au Capitalisme Cognitif". Le Journée d'Étude, organisée par le GRES et MATISSE- ISYS CNRS-Université Paris 1, Paris, 25 November. Available at <http://seminaire.samizdat.net>.
- Pomeranz, K. and Topik, S. (2005). *The World that Trade Created: Society, Culture, and the World Economy, 1400 to the Present*, 2nd edition. Armonk: M. E. Sharpe.
- Saad-Filho, A. (2002). *The Value of Marx: Political Economy of Contemporary Capitalism*. London: Routledge.
- Solow, B. (1987). "Capitalism and slavery in the exceedingly long run". In Solow and Engerman (eds.) (1987).
- Solow, B. and Engerman, S. (eds.) (1987). *British Capitalism and Caribbean Slavery: The Legacy of Eric Williams*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spencer, D. (2000). "Braverman and the contribution of labour process analysis to the critique of capitalist production: Twenty-five years on". *Work, Employment and Society*, 14(2): 223–244.
- Stedman, Jones G. (2007) *Radicalism and the extra-European world: The case of Karl Marx*. In Bell (ed.) (2007).

Vercellone, C. (2004). "Sens et enjeux de la transition vers le capitalisme cognitif: Une mise en perspective historique". Paper presented at the seminar, Transformations du Travail et Crise de l'Économie Politique, Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, 12 October. Available at www.geocities.com/immateriallabour.

Vercellone, C. (2007). "From formal subsumption to general intellect: Elements for a Marxist reading of the thesis of cognitive capitalism". *Historical Materialism* 15(1): 13–36.

Vercellone, C. (2008a). "Finance, rente et travail dans le capitalisme cognitif". *Multitudes* 32. Available at <http://multitudes.samizdat.net>.

Vercellone, C. (2008b). "The new articulation of wages, rent and profits in cognitive capitalism". Queen Mary University School of Business and Management, London. Available at <http://hal.archives-ouvertes.fr>.

Wardell, M. (1999). "Labor processes: Moving beyond Braverman and the deskilling debate". In Wardell et al. (eds.) (1999).

Wardell, M. et al. (eds.) (1999) *Rethinking the Labor Process*. Albany: State University of New York Press.

Williams, E. (1944). *Capitalism and Slavery*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.